

ҚОЖА АХМЕТ ПАССАУИ

“ДИУАНИ ХИКМЕТ”
(ДАНАЛЫҚ ЖОЛЫ)

ҚОЖА АХМЕТ ИАССАУИ

“ДИУАНИ ХИКМЕТ” (ДАНАЛЫҚ ЖОЛЫ)

Алматы
“Сөздік-Словарь”
2004

ББК 83.3Қаз

Қ 56

Бұл туынды Мәдениет ақпарат және спорт
министрлігінің бағдарламасы бойынша
шығарылып отыр

Алғы сөзін жазған әрі редакторы:
АЙТБАЙ СӘУЛЕБЕКТЕГІ

Пікірін жазған профессор, шығыстанушы
ӨТЕГЕН КҮМІСБАЕВ

ҚОЖА АХМЕТ ИАССАУИ

Қ 56 ДИУАНИ ХИКМЕТ (ДАНАЛЫҚ ЖОЛЫ).

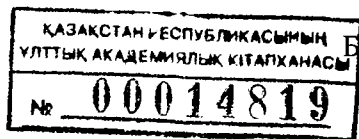
Аударған С.Битенов. – Алматы: “Сөздік-Словарь”, 2004. –
196 бет.

ISBN 9965-409-62-5

Бұл кітап оқырмандар қолына кешігіп тиіп отыр. Қожа Ахмет Иассауидің “Диуани хикметін” ана тілімізге тұтастай тұңғыш аударушының бірі Сыраш Битенов осы еңбегінің жемісін көрмекші боп жүргенде, 1995 жылы бақилық боп кетті. Бірақ артына өшпес мұра – Қожа Ахмет Иассауидің “Диуани хикметінің” қазақ тіліндегі нұсқасы “Даналық жолын” қалдырды. Өкінішке орай, ол хикметтердің түсініктеме сөздігін бастағанымен аяқтап үлгермеді.

Оқырмандар үшін аудармашы жайындағы деректерге негізделген алғысөзді, профессор, шығыстанушы Өтеген Күмісбаевтың “Диуани хикметтің” осы нұсқасының аударылуы хақындағы ғылыми көзқарасын және түсініктеме сөздігін қоса ұсынып отырмыз.

Қ 4603020102
00(05)-04

ББК 83.3Қаз

ISBN 9965-409-62-5

© “Сөздік-Словарь”, 2004

ҚОЖА АХМЕТ ИАССАУИ
“ДИУАНИ ХИКМЕТ”

Бұл кітаптың басылуына рұқсат берілді, С-Петербург. 1896 жылдың 7 наурызында.

Бұл кітап Қазан қаласындағы Император университетінің типолиитографиясында басылды. 1896 жыл.

Төртінші рет басылуы.

• СЫРАШ БИТЕНОВ
“ДАНАЛЫҚ ЖОЛЫ”

1990 жылы Қожа Ахмет Иассауидің шағатай тілінде ба-
ылған жоғарыда аталған “Диуани хикмет” кітабы (Қазан
саласы, Император университеті, 1896 жыл. 270 бет) тұңғыш
рет толығымен (148 хикмет) қазақ тіліне аударылды.

АУДАРМАШЫ АШҚАН АҚИҚАТ (АЛҒЫ СӨЗ ОРНЫНА)

Бісмиллаһірі – Рахманірі – Рахимі!

Алдымен Сыраш Битеновпен танысып алайық. Ол Қызылорда облысының Қазалы ауданында туып-өскен. “Өткен өмір” атты күнделігінде аудармашы былай деп жазыпты: “Біз Қарағандыға 1961 жылдың шілдесінің 8-жұлдызында кеп түстік. Қара суықтан қатты жаурадық. Бір айға дейін жұмысқа орналаса алмай, үздіксіз еңбек стажымды үзіп алдым. Себебі, пропискаға тұра алмадым. Сөйтіп жүргенде мен үміт күткен, Ақаш жолдасым жұмыс істейтін 18-бис шахтасы өртеніп, 50-60 кісі шәйіт болды. Ақаш 36-бис шахтаға ауысты. Ал мен болсам, шахтадан қорқып қалдым. Құрсын, тұрмай-ақ қойын деп те ойлады. Бірақ екінші ойым “А, Құдай, жар бола гөр!” деп қанаттандырды. Сөйтіп, шахтер атандым”.

Шынында, қарапайым шахтердің Қожа Ахмет Иассауидің “Диуани хикметін” көне түрік тілінен (автордың мәлімдеуінше – ред.) ана тілімізге жолма-жол аударып шығуы сенімсіз боп көрінуі мүмкін. Сондықтан Сыраш ағаның өз әңгімесін алға тартамыз.

“Мен бұл еңбекті қазақшалағанға дейін діни оқудың үлкен мектебінен өттім, — деп жазды автор, — Мектебі болғанда мені ешкім діни оқуға үйреткен жоқ. Сол кенші боп жүрген кезімде бір үлкен кісі Құрандағы бір сөзді түсінбей, “мағынасын біліп берші” деп мені мешітке жұмсады. Міне, менің ғылымға деген құштарлығым осы сәттен басталды. Қазақ Совет Энциклопедиясының бірінші томында арабтардың қысқаша тарихы бар екен. Сол тарихты оқыдым да, Құранды оқып шығуға аңсарым ауды. Содан араб қарпін бір аптада үйреніп алдым. Төте жазуды, әрине. Бірақ оны үйренгенімді қайтейін, Құранның тілі арабша екен, түсінбедім. Сөйтіп жүргенде Ұзынқұлақтан естідім, Гоголь кітапханасында Құранның орысшасы бар екен дегенді. Айтқандай-ақ Ю. Крачковскийдің аудармасындағы Құран екен, оны оқып шықты. Оның арасында да талай кітап оқыдым ғой. Сөйтіп жүргенімде осы Атанын (Сыраш аға Қожа Ахмет Иассауиді осылай атайтын – А. С.) хикметі қолыма түсе кеткені. Енді оны қалай оқу керек? Мен осыны ойландым. Ешкім ескі түркіше білмейді. Сосын оның амалын іздеп, ақыры таптым. Алматыдан шығатын ұйғырдың “Яна хайат” деген газетін, қырғыздың “Алатоо”, өзбектің “Шарық жұлдыз”, татардың “Қазан отлары” деген журналдарын жаздырып алып оқыдым. Осыларды оқи-оқи тілімді жаттықтырған соң “Диуани хикметті” оқып қарасам, ескі түрік тілі дегеніміз осы тілдердің түп торкіні екен”.

1995 жылдың күзінде Сыраш аға осы жолдардың авторын шақыртып, өзін наукас әбден меңдеп алғандығын. “Диуани хикметтің” қазақ тіліндегі өзі аударған нұсқаның уәде берген баспамен белгілі жазушыларда жарыққа шықпай жатып қалғандығына өкініш білдірген-ді. Атын атап, түсін түстемей-ақ қоялық. Сыраш аға Түркістаннан бастап Алматыдағы бірнеше қаламгерге өзі аударған хикметтерді таратыпты. Ақылман ағаға не деп кеңес беруші ек? “Жоғарыда отырған лауазымды, ықпалды басшының біріне Ашық хат әзірленіз” дегеннен басқа. Содан аудармашы аға төсек тартып жатқандығына қарамастан (Құдай адам баласының басына бермесін!) сол кездегі Қазақстан Республикасы Жоғарғы кеңесінің төрағасы, белгілі жазушы Әбіш Кекілбаев мырзаға мұң-зарын арнап жазды. Өкінішке орай, сұм ажал Сыраш Битеновты сол жылдың қазанында арамыздан алып кетті. Тек арада 6 жыл өткенде ғана “Жас Алаш” газеті (“ЖА”. “Диуани хикметті аударған кім?”, 18 қыркүйек, 2001 жыл) Сырағанның Әбекене арнаған Ашық хатын және аудармашының еңбегі жөніндегі деректерді жария етті. Қашанда таланттыға қамқоршы болудан жалықпайтын мәрт ағамыз Әбекеннің қос бірдей министрге жолдаған қызмет-хаты көп ұзамай газет бетінде басылды (“ЖА”, 2 қазан, 2001 жыл).

Шынында, Сыраш Битеновтың Қожа Ахмет Иассауидің “Диуани хикметін” тұңғыш аударғандығын дәлелдеу қиын емес (Өкінішке орай, аудармашы ағамыз осы еңбегін тұтастай газет бетінде жария еттіріп, ақырында бірнеше ғалымға “жиендік жасалы” деген реніш білдірді). Түсінікті болу үшін “Диуани хикметтің” республикамызда қазақ тілінде жарық көрген бірнеше кітабымен таныстыралық:

- Диуани хикмет (Ақыл кітабы). Аударғандар М.Жармұхамедұлы, С.Дәуітұлы, М.Шафиғи. Алматы, “Мұраттас”, 1993 жыл.
- Хикметтер. Аударған Ә.Жәмiшұлы. Алматы, “Өнер”, 1995 жыл.
- Хикметтер (Даналық кітабы). Аударған Есенбай Дүйсенбайұлы. Алматы, 1998 жыл.
- Хикмет жинақ. Аударғандар М.Жармұхамедұлы, С. Дәуітұлы, М.Шафиғи. Алматы, ЖШС “Жалын”, 1998 жыл.
- Хикметтер. Аударғандар Ә.Ибагов, З.Жандарбек, А.Нұрманова. Алматы, “Дайк-Пресс”. 2000 жыл.

“Диуани хикмет”(Ақыл кітабы) деген кітапты шығарған бір топ ғалым “Диуани хикметті” қазақ тіліне аудару мәселесі соңғы жылдары ғана қолға алына бастады. Осыған орай 1990 жылы “Орталық Қазақстан” газетінде С.Битеновтің аудармасы жарық көргенін айта аламыз. Ал Х.Ж.Имажанов ақсақалдың “Қырық хикмет” атты кітапшасы 1991 жылы басылып шықты. Сол жылы Ж.Әбдірашевтің

құрастыруымен ақынның бір хикметі шағатай, түрік, казак тілдерінде жарық көрді” деп жазды алғы сөзінде. Көріп отырсыздар, құрметті ғалымдарымыздың өздері де Қазақстанда “Диуани хикметті” бірінші болып аударып, жарыққа шығарған Сыраш Битенов екендігін мойындайды.

Бір түсінбегеніміз, “Диуани хикметті” аударушылардың бірде-біреуі кітабында түпнұсқаның көшірмесін көрсетпеген, оны айтасыз, тіпті қай жылы, қай қалада шыққан кітаптан аударылғандығына сілтеме де жасамаған. Түбінде шындықтың жеңетініне сенетін халықтың өкіліміз ғой, Алла қаласа, алдағы жылдары “Диуани хикметті” кімнің қалай аударғандығы да жария болып қалар. Ол үшін сарапшы ғалымдардың аянбай тер төгуі қажет. “Әулиелердің әулиесі” атанған Қожа Ахмет Иассауидің аруағы қолдасын ондай адал ғалымдарды.

Осы кітапты әзірлеу үстінде бір мәселеге қатты киналдык. Сыраш аға аманаттап кеткен “Диуани хикметті” бірнеше оқымыстыға көрсеттік. Аудармашы айтқандай ешкім ештеңе түсінбейді. Жанымызға батқаны, ертеңгі күні баспаға ұсынар болсақ, қай жылы, қайда жарық көргендігіне жауап беру жайы еді. Біраз бас қатырған соң Сыраш ағаның жары Әллеш апаның үйіне тарттық. Амандықтан соң көкейдегі сауалымызды ақтардық. Кейуана да білмейтін боп шықты. Ақырында “Ағамыздан қалған қағаздар бар ма?” деп сұрадық. Шаң басқан бірнеше дәптер алдымызға келді. “Ағаң өлең де шығарушы еді ғой, — деп шешіліп сөйлей бастады апамыз, — ендігі қалған арманы “Диуани хикметтің” түсініктеме сөздігін жасап беріп кету болатын-ды. Амал не, ажалы құрғыры ертерек алып тынды ғой”.

О, Құдірет, бір сәт көз алдымызға ағамыздың өз қолымен жазған Қожа Ахмет Иассауи бабамыздың “Диуани хикметін” қай жылғы кітаптан аударғандығы туралы сөздер (казак, орыс және араб тілдерінде — ред.) жарқ ете түсті. Бұл бізге Алла Тағаланың берген жәрдемі еді. Әйтпесе, о дүниелік болғанына (Жатқан жері жайлы болғай! Жаны пейіште шалқығай!) сегіз жылдай уақыт өткен Сыраш ағаның қолжазбасы сақталады дегенге кім сеніпті?

“Максатым — халқым дін дегеннің, Құран дегеннің не екендігін білсе деп ем. Атаның бұл кітабында Құранға түсініктеме береді, адамгершіліктің, бақытты өмір сүрудің жолдарын көрсетеді. Бұл — нағыз гуманизмді дәріптейтін еңбек.

Кез келген адам бір жақты ғылыммен шектеліп қалмауы керек. Құранда айтылған: адамның жүрегінде ғылымнан иненің жасуындай да бос орын болмауы керек деп. Егер бос орын болса оған шайтан түмсығын тығып еніп ап, адамды қылмысқа итермелейді екен. Сондықтан шахтер боп көп жыл еңбек етсем де ғылыммен жан-жақты түрде шұғылдануды өзімнің парызым деп санадым. Радио-

техниканы да оқыдым, электрониканы да оқыдым, қазіргі ғылымды да оқыдым, салыстырып оқыдым.

Мен уақытымды текке кетірмейін деп таңды таңға ұрдым, ғылым іздедім. Жұрт білмегенді білсем дедім, сол білгенімді білмейтіндерге үйретсем дедім. Уақыт деген зырылдап өтіп барады. Ертеңгі күні ғылымға не болатын адам да керек қой.

Маған Атаның хикметтері ұнады. Оны жарыққа шығаруға мүмкіндік беріп отырған осы заман үшін шыбын жанды құрбан етуге болар еді. Бұдан артық не байлық керек? Мен бақыттымын. Ең бастысы — Атаның кітабы халыққа жететін болды”.

Ең ауыр жұмысты, шахтерлікті атқарып жүрсе де ғылымнан қол үзбеген, халқын жан-тәнімен сүйген Сыраш ағаның өмірі жастарға таптырмас өнеге емес пе? Қайран қарапайым қазағым-ай, езің алаңсыз сенген аударманың арада 14 жыл өткенде ғана жарық көріп, халқыңмен қауышатындығын сезбей кеттің-ау.

“Адам біреуге ақыл айту үшін алдымен өзіне-өзі революция жасауы керек, — деуші еді жарықтық Сыраш аға, — Мен өзімнің жан дүниеме революция жасаған адаммын. Адамда менмендік болады, көрсеқызарлық болады, арақкұмарлық, темекікұмарлық т.б. болады. Оны тоқтату оңай ма? Жоқ, балам, ол қиынның қиыны. Мен осының бәрін өз бойымнан тазалаймын деп өзіммен-өзім алыстым. Адам тәнге тұтқын болмауы керек. Ғылымға құмар болған адам өлгенін білмейді екен. Мен өзімді өзім ғылыммен жеңдім. Алла Тағаланың сегіз сипаты бар дейді. Соның бірі ғылымға жүйріктігі екен.

Мысалы, кей молдалар намаз оқиды, бірақ не оқып тұрғанын өзі түсінбейді. Түсінсе халықтан ақша жинап, алақан жаймас еді. Мен соларға осыны түсіндірсем дедім. Стамболдан шыққан “Нұрнама” атты кітапты оқыдым. Сонда мына дүниенің жаратылысы туралы айтылған. Соны молдамыз деп жүргендерге түсіндіріп берейін деп ем (өйткені, оны Құранды оқи алғандардың көбі оқи алмайды, түсінуге қиын кітап) амал не, олар мені тыңдамады.

“Наданның үстіне алтынды үйіп қойсаң да, қалтырауын қоймайды” депті бір данышпан. Қазір “жөк, жөк” деп көп айтамыз. “Жөк” деген сөз байлық боп оралмайды адамға. Біз рухани байлықты, барлық байлықты өзіміз жасаймыз. Жерді күрттық, суды күрттық, тіпті аспанды да күрттық. Соның бәрі ертеңгісін ойламайтын надандықтан.

Мына қызыққа қараңызшы, біздің көзіміз бұрынғыдан ашыла түсті. Бірақ біз “дүкен сөрелері неге бос?” деп байбалам салдық. Шындығында, Алла Тағала бізді жан дүниеміздің бостығын көрсін деп оятты ғой.

Қысқасы, жан байлығы тән байлығын жасайды. Оған менің сенімім мол”.

Сыраш Битенов жасаған аударманың сапасы қаншалықты деңгейде екендігін алдағы уақытта маман ғалымдар айта жатар деген ниеттеміз. Марқұм Сырағанның өзі де ешқашанда осы еңбегі үшін мақтанып көрген емес-ті. Тек Қожа Ахмет Иассаuidiн, аудармашының тілімен айтар болсақ Атаның қасиетті еңбегінің ана тілімізде сөйлегендігіне өзін бақытты санайтын.

Қадірменді оқырман, бұл еңбектің кемшін тұстары кездесіп қалып жатса, түсіністікпен қарарсыздар деген сенімдеміз (Өйткені Сыраш аға тірі болғанда кітаптың түсіндірме сөздігін жасап, шеберліктің жетіспей жатқан тұстарын өзі-ақ шыңдаған болар ма еді). Екіншіден, өз тарапымыздан мүмкіндігінше түзетулер енгізбеуге қаншама тырысқанымызбен аздап қалам тигізуімізге тура келгендігін несіне жасыралық.

Ең бастысы, “Диуани хикметте” жіберген қателерімізді әулие бабамыз Қожа Ахмет Иассаuidiң киелі аруағы кешірсе болғаны. Осыншама ауыр міндетті батылдықыпен мойнымызға артып, пендешілікпен жіберген қателігіміз үшін Құл Қожа Ахмет бабамыздың аруағы алдында бас иіп, кешірім сұраймыз.

Баршаңызды Алла Тағала қолдасын!

Аумин!

Айтбай Сәулебектегі,

Аудармашы Сыраш Битеновтың аманатын орындаушы, осы аударма кітаптың редакторы.

Құрметті оқырман!

Сіздің алдыңыздағы әулиелердің әулиесі атанған Қожа Ахмет Иассауидің қасиетті кітабындағы қасиетті сөздер. Сізден өтінерім, қасиетті сөздер аяққа басылып қалмасын. Оны қастерлеп ұстауға азаматтығыңыз жетеді деп ойлаймын.

С. Битенов

1 - Құрмет

Бісмиллаһіп – Рахманіп – Рахим!
“Бісмиллаһіп” деп баян еттім осиеп айтып,
Талаптыларға дүр гауһар шаштым, міне.
Қапалықты қатты тартып, қайғы жұтып,
Мен “Дәптер сәни” санай аштым, міне.

Сөзін айттым, болса әркім талапқа сай,
Жанды аямай халықтың көңілін аулап.
Ғаріп, жетім, пақырлардың көңілін аулап,
Көңілі бүтін халайықтан қаштым, міне.

Қайда көрсең көңілі сынық, сондай болғын,
Ондай көңілі сынық жолда қалмас, көрер тәңірі.
Таңда махшар дарханында бейқам болғын,
Надан болса халайықтан қаш деп айттым, міне.

Ғаріп, пақыр, жетімдерді Расул сүйді,
Осы түні Миғраж шығып, дидар көрді.
Қайта түсіп, ғаріп, пақыр халін білді,
Ғаріптердің жолын іздеп түстім, міне.

Үмбет болсаң, ғаріптерге жақын болғын,
Аят, Хадис кім айтса да құлақ салғын.
Ризық берсе, бір Аллаға риза болғын,
Риза болып гүл шарабын іштім, міне.

Мәдинеге Расул барып болды ғаріп,
Ғаріптікті мехнат демей болды хабиб.
Азап тартып Жаратқанға болды ғаріп,
Ғаріп болып ақыл жолын аштым, міне.

Болсаң дана, ғаріптердің көңілін аула,
Мұстафадай аңғал көңілді жетімді сүй.
Дүние жима, нәжістерден бойыңды тый,
Бойым таза, дария болып тастым, міне.

Ғашық бабын Аллаһ ашты, маған тиді,
Дайын болып әзер тұрдым, мойнымды иді.
Боран сынды мәліметтің оғы тиді,
Еркімді алып жүрек-бауырым тестім, міне.

Көңілім — қатты, тілім — ащы, өзім — залым,
Құран оқып, ғамал қылмас жалған ғалым.
Ғаріп жанын сыр етпеске келмес халім,
Хақтан қорқып, отқа түспей пістім, міне.

Алпыс үш жасым жетті, өтті ғайып, асыл өмірім.
Хақ өмірін берік тұтпай, болдым надан.
Ораза, намаз қаза қылып, әуре болып
Иман іздеп жақындардан кеттім, міне.

Уа, дарига, махаббаттың дәмін татпай,
Әл келгенше қиял жолын түгел кешпей.
Жар да сүймей, күналарын мұнда шешпей,
Шайтанға еріп, жан берерде шештім, міне.

Иманыма шеңгел ұрын салды құрық,
Пір Мұған әзір болып шашты тірлік.
Шайтан залым менен қашып кетті лағып,
Бейһамда Алла нұр иманын аштым, міне.

Пір Мұған қызметінде жүгіріп жүрдім,
Қызмет қылып, көзімді ілмей, әзір тұрдым.
Медет берді, әзозілді қуалап ұрдым,
Содан кейін қанат қағып ұштым, міне.

2 - Хикмет

Ғаріп, пақыр, жетімдерді қылғын шадыман,
Құлдық қылып ғазиз жанды еткін құрбан.
Тағам тапсаң, шын көңіліңмен күткін мейман,
Хақтан естіп бұл сөздерді айттым, міне.

Ғаріп, пақыр, жетімдерді әркім сүйер,
Разы болар ол пендеге Пәруардігер.
Ей, бейхабар болма, кұман сені асырар,
Хак Мұстафадан естіп айттым мұны.

Жеті жастан Арыстан бабқа айттым сәлем,
Хак Мұстафа аманатын бер деп маған.
Осы уақытта мың бір зікірін еттім тамам,
Нәпсім өліп, Ләмәканға ұштым, міне.

Құрма беріп, басым синап, бағыштады,
Бір уақытта ақыл кіріп, сапар қылдым.
Қош бол деп бұл фәниден күдер үздім,
Мектеп көріп, қайнап, толып, тастым, міне.

“Инна фатиханы” оқып, мағына сұрадым,
Сыр шешіліп, көңіл хош боп дидар көрдім.
Моллам ауырып, тыныш деді, қарап тұрдым,
Шаш ағарып, жасым жетіп, қайран болып тұрдым, міне.

Ей, надан, мағына біл деді маған,
Одан соң жолдар кезіп, Хак сұрадым.
Көмек берді, әзәзілді ұстап міндім,
Мүңкір, Нәңкір белін басып, жаныштым, міне.

Зікірін тамам қылып өтем дүниеден,
Хактан өзге сөз айтпа, құр бекерге.
Шамғанды іздеп, шәкірт болдым пәруанаға
Қанат қағып, күйіп-жанып ұштым, міне.

Атым менің еш қалмады гүлдей солдым,
Алла жадын айта-айта иллағи болдым.
Қалыс болып, мақлас болып иллағи болдым,
“Панахи” Аллаһи маңайына ұштым, міне.

Сүндет емес, кәпір болса, берме азар,
Көңілі қатты, ділі азардан Құдай безер.
Аллаһи хақы ондай құлдың қайырын тияр,
Даналардан бұл сөзді естіп, айттым, міне.

Сүндеттерін бекем тұтып, үмбет болдым,
Жер астына жалғыз кіріп, толдым, міне.
Хаққа қарсы мақамынан мақұрым болдым,
Тіленші төн мен нәпсіні жаныштым, міне.

Нәпсім мені жолдан бұзып, қор етеді,
Телмірттіріп, халыққа зар етеді.
Зікірін айттырмай, шайтанға жар етеді,
Қайдасын деп нәпсі басын жаныштым, міне.

Құл Қожа Ахмет, әурелікпен өмірін өтті,
Уа, қасірет, көзден, тізеден қуат кетті.
Уа, дариға, қошетін уақытың жетті,
Амал қылмай керуен болып қоштім, міне.

3 - Хикмет

Ей, достарым, құлақ салғын, айтқаныма,
Не себептен алпыс үште кірдім жерге.
Миғражда Хақ Мұстафа рухын көрдім,
Сол себептен алпыс үште кірдім жерге.

Хақ Мұстафа Жәбірейілге қойды сауал:
“Бұл неткен рух тәнге кірмей, тапқан қамал”.
Көзі жасты, халыққа басшы, жаны адал,
Сол себептен алпыс үште кірдім жерге.

Жәбірейіл айтты: “Үмбет, сізге бір іс түр хақ,
Көкке шығып, періштеден алар сабақ”.
Не іске нала қылар таптым күна,
Сол себептен алпыс үште кірдім жерге.

Перзентім деп Хақ Мұстафа тартты қалам,
Одан соң барша аруақ қылды сәлем.
“Рахмет, дария толып тасыды” деп етті баян,
Сол себептен алпыс үште кірдім жерге.

Рухым ішімде пайда болды, Алла деді,
Зікір айт деп бәдендерім бұйрық берді.
Перзентім деп Хақ Мұстафа үлес берді,
Сол себептен алпыс үште кірдім жерге.

Төрт жүз жылдан кейін шығып, бір үмбет болғай,
Неше жылдар халыққа жол көргізгей.
Он төрт мың оқымысты қызмет қылған,
Сол себептен алпыс үште кірдім жерге.

Тоғыз ай, тоғыз күнде жерге түстім,
Тоғыз сағат тұра алмай көкке ұштым,
Фаршы-Күрсі маңайын барып құштым,
Сол себептен алпыс үште кірдім жерге.

Фаршы үстінде намаз оқып, тізе бүктім,
Риза болып, Хакка барып, жасым тоқтім.
Жалған ғашық, жалған сұпы көріп сөктім,
Сол себептен алпыс үште кірдім жерге.

Бастан кешпей, “һу-һу” дегеннің бәрі жалған,
Таппас сауап, бұл жалтақ жолда қалған.
Хақты тапқанның өзі шырын, сөзі шырын,
Сол себептен алпыс үште кірдім жерге.

Бір жасымда аруақ маған үлес берді,
Екі жаста пайғамбарлар келіп көрді.
Үш жасымда шілтен келіп хал сұрады,
Сол себептен алпыс үште кірдім жерге.

Төрт жасымда Хақ Мұстафа берді құрма,
Жол көрсеттім, жолға түсті неше пенде.
Қайда барсам Қызыр бабам маған жолдас,
Сол себептен алпыс үште кірдім жерге.

Бес жасымда белім байлап, тағат қылдым,
Тәтті Ораза ұстап, әдет қылдым.
Ертелі-кеш зікір айтып, ғадет қылдым,
Сол себептен алпыс үште кірдім жерге.

Алты жаста тұрмай қаштым халайықтан,
Көкке шығып, дәріс алдым мөлайықтан.
Дәмін таттым әр уәкілімен халайықтың,
Сол себептен алпыс үште кірдім жерге.

Жеті жаста Арыстан бабам іздеп тапты,
Әр құпиямды көріп, пердемен бүркеп жапты.
“Бихамдуллаһ” көрдім деп ізімді өпті,
Сол себептен алпыс үште кірдім жерге.

Ажал келіп, Арыстан бабам жанын алды,
Хорлар келіп, қара тоннан кебін қылды.
Жетпіс мың періште жиылып келді,
Сол себептен алпыс үште кірдім жерге.

Жаназасын оқып, жерден көтерді де,
Бір уақытта жұмаққа жол жеткерді де.
Рухын алып, жаннатқа кіргізді,
Сол себептен алпыс үште кірдім жерге.

Я, Алла, я, Алла, жер астында тән қалды,
Мүңкір, Нәңкір “Раббің кім?” деп жауапқа алды.
Арыстан бабам Ислам дінінен баян қылды,
Сол себептен алпыс үште кірдім жерге.

Ақылды болсаң, жарандарға қызмет қылғын,
“Әмір мағруп” қылғандарын құрмет қылғын.
Жолбасшы қылғандарын ізет қылғын,
Сол себептен алпыс үште кірдім жерге.

Сегізде сегіз жақтан жол ашылды,
Хикмет айт деп басымнан нұр шашылды.
Бихамдуллаһ, пірім маған ақыл берді,
Сол себептен алпыс үште кірдім жерге.

Ей, пірім, хақ Мұстафа сәби білгін,
Қайда барса өсиет айт деді тағзым қылып.
Зікір айтып, Мұстафаға үмбет болдым,
Сол себептен алпыс үште кірдім жерге.

Тоғызда толқымадым тура жолда,
Төбәрік деп алып жүрді қолдан-қолға.
Қуанбадым бұл сөздерге шықтым шөлге,
Сол себептен алпыс үште кірдім жерге.

Он жасыңда бала болдың, Құл Қожа Ахмет,
Қожалыққа белгі қойып, қылмай тағат.
Қожамын деп жолда қалсаң қасірет қой,
Сол себептен алпыс үште кірдім жерге.

4 - Хикмет

Әр тараптан үн келді құлағыма,
Зікір айт деп, зікірін айтып жүрдім, міне.
Ғашықсыздарын көріп ем жолда қалды,
Сол себептен ғашық дүкенін күрдым, міне.

Он бірде рахмет дариясы толып, тасып акты,
“Алла” дедім, шайтан менен алыс қашты.
Я, солай, мүміндікке тура көштім, міне,
Он екіде бұл құпияны көрдім, міне.

Он үште ит-нәпсімді қолыма алдым,
Ей, нәпсім, тастан жүз мың пәле салдың.
Тәкаббарын аяқастында басып алдым,
Он төртімде топырақ сынды пенде болдым, міне.

Он бесте Көрүглы қарсы келді,
Бас иіп, қол қусырып тағзым қылды.
“Радус” атты жаннаттан ызғар келді,
Дидар үшін баршасын қойдым, міне.

Он алтыда барша аруақ үлес берді,
“Алақай, сізге мұбарак” деп адам келді.
Перзентім деп мойнымнан құшып,
ықыласымды алды,
Он жетіде Түркістанда тұрдым, міне.

Он сегізде ғайыперен шілтенмен шарап іштім,
Зікір айтып, әзір тұрып, күйіп-пістім.
Бұйрық солай, жаннат көріп, хорлар құштым,
Хақ Мұстафа жамалдарын көрдім, міне.

Он тоғызда жеті мақам пайда болды,
Зікірін айтып, ішім-тысым дана болды.
Қайда барсам Қызыр бабам әзір болды,
Ғаусыл-Ғияс нұрын ішіп, ақылым толды.

Жасым жетті жиырмаға, еттім мақам,
Бихамдуллаһ, пір қызметін қылдым тамам.
Дүниедегі аң-құстар қылды сәлем,
Сол себептен хаққа жақын болдым, міне.

Мүмін емес, хикмет естіп жыламаса,
Достарының айтқан сөзін тындамаса.
Аят, Хадис және Құран тындамаса,
Бұл рауаятты Ғаршы үстінде көрдім, міне.

Рауаятты көріп, Хаққа барып, мен сөйлестім,
Жүз мың түрлі періштемен мен кездестім.
Сол себептен Хақты сөйлеп іздедім мен,
Жан-тәнімді оған пида қылдым, міне.

Құл Қожа Ахмет,
жасың жетті жиырма бірге, не қылғайсың,
Күналарың таудан ауыр, жылағайсың.
Қиямет күні азап қылса Раббім келіп,
Ей, достарым, не деп жауап айтамын мен?

Хош, ғайыптан құлағыма хабар келді,
Сол себептен Хаққа сиынып келдім, міне.
Барша әулие жиылып келіп үлес берді,
Сол себептен Хаққа сиынып келдім, міне.

Жиырма екіге толығып, жігіт болдым,
Шипа болып, шын дертке дауа болдым,
Жалған ғашық, шын ғашыққа куә болдым,
Сол себептен Хаққа сиынып, келдім, міне.

Ей, достар, жасым жетті жиырма үшке,
Жалған дұға тағаттарым бәрі есте.
Қиямет күні не қыламын, қандай лаж,
Сол себептен Хаққа сиынып келдім, міне.

Мен жиырма төртке кірдім, Хақтан жырақ,
Ақыретке барар болсам, кане, қару-жарак.
Жиырма жетімде пірді таптым,
Не көрсем де пердемен жауып бақтым.

Сол себептен Хаққа сиынып келдім, міне,
Жиырма сегізде ғашық болдым бір Аллаға.
Түнде жатпай, мехнат тартып, тағат қылдым,
Онан соң мейіріміне лайық болдым.

Халім қараң, бауырым күйді, көз бұлдырап,
Сол себептен Хаққа сиынып келдім, міне.
Отыз жаста отын жағып, күйдірділер,
Барлық әулие жиылып дүниені
қойдырдылар.

Ұрып-соғып, дүние қамын қойдырдылар,
Сол себептен Хаққа сиынып келдім, міне.
Құл Қожа Ахмет, дүние жима, ісің бітер,
Кеуденнен шыққан жаның Ғарышқа жетер.

Жан берерде Хак Мұстафа көмек берер,
Сол себептен Хаққа сиынып келдім, міне.

5 - Хикмет

Ей, Иллаһи, мақтаумен Хикмет айттым,
Заты ұлық қожам, сиынып келдім саған.
Тәуба қылып күнамнан қорқып қайтам,
Заты ұлық қожам, сиынып келдім саған.

Қырық бірде ықылас қойдым жол табам деп,
Жолдастардан құпия көрсем, күнәсін
жабайын деп.
Пірімнің ізін аулап сүйейін деп,
Заты ұлық қожам, сиынып келдім саған.

Қырық екіде талап қылып жолға келдім,
Ықылас қойып, жалғыз Хаққа көңіл бөлдім.
Ғаршы – Күрсі, көктен өтіп ғалам кездім,
Заты ұлық қожам, сиынып келдім саған.

Қырық үште Хақты іздеп, нала қылдым,
Көз жасымды ағызып сел қылдым.
Жапан кезіп, өзімді уали қылдым,
Заты ұлық қожам, сиынып келдім саған.

Қырық төртте махаббаттың базарында жолын тосып,
Жылап жүрдім гүлзарында запыран жұтып.
Мәжнүңдей басымды жоғалттым ғашықтықпен,
Заты ұлық қожам, сиынып келдім саған.

Қырық бесте сенен қажет тілеп келдім,
Тәуба қылдым, қателікті жүдеп білдім.
Ей, Алла, рахметінді ұғыя, білдім,
Заты ұлық қожам, сиынып келдім саған.

Қырық алтыда зауық көңілім толып, тасты,
Рахметінен нұр тамып, шайтан қашты.
Хаққа Аллаһи мейірім қылып бабын ашты,
Заты ұлық қожам, сиынып келдім саған.

Қырық жетіде жеті жақтан хабар жетті,
Сақ болып ішімдіктен қожам жұтты.
Шайтан келіп нәпсімді өзі жеді,
Заты ұлық қожам, сиынып келдім саған.

Қырық сегізде ғазиз жаннан безер болдым,
Кінә дерті кесел қылды, ауру болдым.
Сол себептен Хақтан қорқып ояу болдым,
Заты ұлық қожам, сиынып келдім саған.

Қырық тоғызда ғашық отында күйіп-жандым,
Мәжнүндей ақыл-естен қажып-талдым.
Түрлі-түрлі жапа шектім, мойын ұсындым,
Заты ұлық қожам, сиынып келдім саған.

Елуде ермін дедім, пиғылым зағип,
Қан төкпедім көзімнен, бауырым езіліп.
Нәпсім үшін жүрер едім иттей кезіп,
Заты ұлық қожам, сиынып келдім саған.

Құл Қожа Ахмет, ер болсаң өлген жақсы,
Қызыл жүзің қарайып солған жақсы.
Топырақтай жер астында болған жақсы,
Заты ұлық қожам, сиынып келдім саған.

6 - Хикмет

Сабиг¹, Садык, дүйсенбі күні жерге кірдім,
Садык (Әділ) Мұстафаны құрмет тұтып,
кірдім, міне.
Алпыс үште сүннат деді, естіп, білдім,
Жер астында жарандарым матем тұтты.

Барша әлем сұлтаным деп дабыл қақты,
Хақты тапқан шын сопылар қайғы жұтты.
Қоштасып дүниемен жер астына
қадам бастым,
Дүниені харам дедім, Хақты сүйдім.

Зікірін айтып жалғыз өліп, жалғыз күйдім,
Мұстафаны құрмет тұтып жерге кірдім.
Аят оқып, түн ішінде тік тұрдым,
Кеш намазға күндіз-түні дайын болдым.

¹ Сабиг — Алла Тағаланың мекені

Бұл халмен жер астында дайын болдым,
Мұстафаны құрмет тұтып кірдім, міне.
Алпыс күн, алпыс түнде бір рет татып тағам,
Таң атқанша намаз оқып, тек сәлемде болдым.

Алпыс үште өмірімнің ақыры болды тамам,
Мұстафаны құрмет тұтып кірдім, міне.
Хак Мұстафа рухы болды имам
Барлық періште жер астына кеп жиналған.

Көп жыладым, Хак Мұстафа берді жәрдем,
Мұстафаны құрметтеп кірдім, міне.
Миграж түні нұр болды, перзентім, – деді,
Қолымды ұстап, үмітім сен, үмбет, – деді.

Сүннатымды бекем тұт, жүрегінде, – деді,
Мұстафаны құрметтеп кірдім, міне.
Қияметте адассаң жолға сені салайын,
“Мұхаммед” деп тұшынсаң,
мен қолыңнан тартып алайын.

Перзентім деп жаннатқа кіргізейін,
Мұстафаны құрметтеп кірдім, міне.
Ей, жарандар, бұл сөзді естіп, тасыдым,
Үмбет деді, ішкі дүнием нұрға толды.

Назар салып, дидарын Хак көрсетті,
Мұстафаны құрметтеп кірдім, міне.
Дидар көріп, рухым ұшып көкке қонды,
Мұсадай жүрегім күйіп-жанды.

Мәжнүндей көңіл қиялыңнан қашып тынды,
Мұстафаны құрметтеп кірдім, міне.
Машахат тартпайынша рахат қайда,
Қызмет қылмай, дерт татпай, болмас пайда.

Аятым оқылмай, тән мен жан пайда таппас,
Мұстафаны құрмет тұтып кірдім, міне.
Жер астына түсіп ем, есім ауды,
Көзімді ашып ем, Мұстафаны анық көрдім.

Күнаһар үмбеттердің халін білдім,
Мұстафаны құрмет тұтып кірдім, міне.

Ей, перзент, менен сұра, қане үмбетім,
Үмбетім деп жүрегім толы қасірет.

Үмбет үшін тартайын Хақтан тілеп,
Мұстафаны құрмет тұтып кірдім, міне.
Жазығын үмбетімнің әр жұмада кеш,
Алып келген, я, Мұхаммед, сен мұны шеш.

Тәңірім, тағы жылап, сәждеге жығылам, өзің шеш,
Мұстафаны құрмет тұтып кірдім, міне.
Әр жұмада кеш, үмбеттердің күнәсін
Коп кой, Мұхаммед, алып келген үмбетіңнің күнәсі.

Үмбетерің не қылмақ, Ахмет сенің,
Мұстафаны құрмет тұтып кірдім, міне.
Мен неліктен көз шырымын алармын,
ей, үмбетім,
Жаратқаннан қорықпа, жесең қамын.

Кеш жатпай, тағат қылсаң, хош дәулетің,
Мұстафаны құрмет тұтып кірдім, міне.
Жер астына кірдім, достылар, бер ықтияр,
Әумин дендер, сахабалар мен төрт шадияр.

Үмбеттерім жарылқа деп пәруардігер,
Құл Қожа-Ахмет, мен дәптерге сыйдырдым.
Екі әлем қызықтарын “миға”² саттым.
Олмес бұрын жан ашуының зәрін таттым.
Мұстафаны құрмет тұтып келдім, міне.

7-Шүкмет

Ол қадірлім құрметпенен назар салды,
Мұңлы болып жер астына кірдім, міне.
Ғаріп пендем бұ дүниеден сапар қылды,
Мұңлы болып жер астына кірдім, міне.

Зікір айтып шүкір қылып Хақты таптым,
Дүние қамын харам қылып жаншып тептім.

² Ми - шарап

Шәйіт болып тірідей жаннан бездім,
Қамсыз болып жер астына кірдім, міне.

Сұмдығымнан тау-тастар сөкті мені,
Пасық тілде сөгіп еді таптың деп не?
Ғашық болсаң әуел барып Хақты таны,
Мақұрым болып жер астына кірдім, міне.

Сізді, бізді Хақ жаратты тағат үшін,
Ей, бұл ғажайып: ішпек, жемек, рахат үшін.
“Қалу-бәла” деді, рухым мекнат үшін,
Қарабет болып жер астына кірдім, міне.

Нәпсім менің көп қинады Хаққа бақпай,
Ертелі-кеш бейғам жүрдім жасым ақпай.
Байлаулы жүректе сыр лажын таппай,
Пір Мұған болып жер астына кірдім, міне.

Құлды көрсем,
құл болып қызмет қылсам,
Топырақтай жер үстінің жолы болсам.
Ғашықтарды көрсем,
оның ұшқан күлі болсам,
Ләм демей жер астына кірдім, міне.

Онан кейін “мекнат тарт, пендем”, – деді,
Қайғы жұтып, Алла дедім, рахым етті.
Дозақта қалмасын деп қамын жеді,
Тұтқын болып жер астына кірдім, міне.

Жасым жетті алпыс үшке,
бір күнгідей болмады,
Уа, дариға, Хақты таппай,
көңілім менің тынбады.
Жер үстінде сұлтанмын деп болдым ұлық,
Шүкір етіп жер астына кірдім, міне.

Шайхымын деп дұға қылып жолда қалдым,
Фәни деп дүниені артқа салдым.
Нәпсім мені ауа қылды, жолда қалдым,
Дәмсіз болып жер астына кірдім, міне.

Басым – топырақ, өзім – топырақ,
денем – топырақ,